

LEKCJA Nr 1

Alfabet, wymowa i accent.

Alfabet

Pruski alfabet posiada zasadniczo 23 litery:

Aa Bb Čč Dd Ee Gg Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss Šš Tt Uu Vv Xx Zz Žž

Litera ‘h’ występuje tylko pomocniczo przy alternatywnej pisowni liter: š = sh, ž = zh, oraz č = ch.

Historycznie litera ‘h’ w językach bałtyckich i ugrofińskich była używana również do zapisu “podwójnych liter” (mm=mh, ē = eh itd.).

Litery: c, f i q występują tylko w wyrazach obcego pochodzenia.

W tej wersji pruskiego dźwięki reprezentowane przez litery v i w “złąły się w jeden dźwięk” dlatego też litera ‘w’ nie jest używana.

Wymowa

č - jak polskie

o - nie jest "płaskie" jak polskie ‘o’ i bardziej przypomina w wymowie litewskie lub łotewskie ‘o’ [uo]

r - krótkie i mocno wibrujące, tak jak w estońskim czy fińskim

š - jak dźwięk pomiędzy s i sz (bliższe jednak sz)

v - jak polskie w

ž - jak polskie w ż

dyftongi:

‘au’ - jak polskie ‘ał’,

‘eu’ - jak polskie ‘eł’,

‘ou’ - jak polskie ‘oł’

Uwaga: złożenie ‘iu’ nie jest dyftongiem i wymawiane jest tak samo, jak ‘ju’.

Pozostałe litery alfabetu pruskiego wymawiamy tak jak w języku polskim.

Długie samogłoski zapisywane są z kreseczką nad literą.

<i>formy zapisu poprzedzające współczesną gramatykę</i>	<i>aa</i>	<i>ee</i>	<i>Ii</i>	<i>oo</i>	<i>uu</i>
	<i>ah</i>	<i>eh</i>	<i>Ih</i>	<i>oh</i>	<i>uh</i>
<i>współczesna gramatyka języków ugrofińskich i bałtyjskich</i>	<i>ā</i>	<i>ē</i>	<i>ī</i>	<i>ō</i>	<i>ū</i>
<i>język SMS-ów</i>	<i>aa</i>	<i>ee</i>	<i>Ii</i>	<i>oo</i>	<i>uu</i>

“Podwójne” spółgłoski, np. mm, nn, tt; nie należy wymawiać ani jak dwa odrębne, acz identyczne dźwięki, ani jako długą spółgłoskę. Oznaczają one, tylko iż następująca po nich sylaba jest sylabą akcentowaną.

Akcent

Tak jak w języku łotewskim, z małymi wyjątkami, akcent pada na pierwszą sylabę.

Wyjątki:

- akcentowane są wszystkie długie samogłoski: ā, ē, ī, ō, ū
- po “podwójnych” spółgłoskach akcent pada na sylabę następującą, same zaś “podwójne spółgłoski” wymawiane są jako jeden dźwięk normalnej długości

Na przykład w wyrazie 'jesteś' - 'assei' podwójna litera 's' nie jest wymawiana jako podwójne 'ss', a jedynie oznacza, że akcent pada na sylabę następującą - 'ei'.

Kailāis en Prusījai!

Miku: Laban deinan! As Asma Miku.

Manix: Kails! Sōri, kai assei bilētan?

Miku: Majas emenis ast Miku Nieminen.

*Manix: Asma Manix. As asma Manix Rittau. Majas tavas, Daville Rittau
ast lūdin šan. Kvei tū būvina? Tū assei Mīkiskis?*

*Miku: Ne, ni-asma Mīkiskis. Asma Sōmis. As asma šulnīkan ez'Sōmijai.
As būvina en Turkai.*

Manix: A jō!

Daville: *Manixe! Ast jau Jaxe?*

Manix: *Ne, ne Jaxe. Šis ast Miku, Miku Nieminen. Šulnīkis ez'Sōmijai, ez'Turkai.*

Daville: *A jō! Miku, Kailāis en Prusījai!*

Miku: *Majim enimavinga.*

Manix: *Assei ilzas?*

Miku: *Jo, mazan...*

Manix: *Parjāis! Tvaja štūba gatāva ast.*

Miku: *Dīnkun!*

	1. Witaj w Prusach!
Miku:	Dzień dobry (dosł. Dobrego Dnia). Jestem Miku.
Manix:	Cześć. Przepraszam, jak się nazywasz?
Miku:	Nazywam się Miku Nieminen.
Manix:	Ja jestem Manix. Manix rittau. Mój ojciec, Daville rittau, jest tu gospodarzem. A ty, jak się nazywasz? Jesteś Niemcem?
Miku:	Nie, nie jestem z Niemiec. Jestem Finem. Jestem studentem z Finlandii. Mieszkam w Turku.
Manix:	A tak.
Daville:	Manix, czy to Jaxe?
Manix:	Nie, to nie Jaxe. To Miku Nieminen, student z Finlandii z Turku.
Daville:	Ach tak! Miku, Witaj w Prusach!
Miku:	Przyjemność po mojej stronie. (dosłownie ze mną przyjemność)
Manix:	Jesteś zmęczony?
Miku:	Tak, trochę.
Manix:	Choć! Twój pokój jest gotowy.
Miku:	Dziękuję

Miku, to fiński student, który przyjeżdża na wakacje na Mazury, gdzie wynajmuje pokój u polskiej rodziny pruskiego pochodzenia. Miku, będzie poznawał Mazury, pruską historię i język.

Zwroty grzecznościowe

Laban deinan! – Dobrego dnia!

Kails! – Cześć!

Kailāis en Prusījai! – Witaj w Prusach!

Majim enimavinga. – przyjemność po mojej stronie (dosł. "Ze mną przyjemność")

Dīnkun! – Dziękuję.

Gramatyka

Pruskie zaimki osobowe

<i>Liczba</i>	<i>osoba</i>	<i>Rodzaj</i>	<i>mianownik</i>	
<i>pojedyncza</i>	<i>pierwsza</i>	<i>m/ż</i>	<i>as</i>	<i>ja</i>
	<i>druga</i>	<i>m/ż</i>	<i>tū</i>	<i>ty</i>
	<i>trzecia</i>	<i>męski</i>	<i>tanas</i>	<i>on</i>
		<i>nijaki</i>	<i>tanan</i>	<i>ono</i>
		<i>żeński</i>	<i>tana</i>	<i>ona</i>
<i>nijaki</i>	<i>sta</i>	<i>to</i>		
<i>podwójna</i>	<i>pierwsza</i>	<i>m/ż</i>	<i>ve</i>	<i>nas dwóch/ dwoje</i>
<i>mnoga</i>			<i>mes</i>	<i>my</i>
<i>podwójna</i>	<i>druga</i>	<i>m/ż</i>	<i>jū</i>	<i>was dwóch/ dwoje</i>
<i>mnoga</i>			<i>jūs</i>	<i>wy</i>
	<i>trzecia</i>	<i>m, n</i>	<i>tanai</i>	<i>oni</i>
<i>żeński</i>		<i>tanos</i>	<i>one</i>	

Czas terażniejszy czasownika "būt – być".

<i>būt – być</i>		
<i>As</i>	<i>asma asmu*</i>	<i>jestem</i>
<i>Tū</i>	<i>assei</i>	<i>jesteś</i>
	<i>asi*</i>	
<i>tanas, tanan, tanai, tanos</i>	<i>ast</i>	<i>jest, są</i>
<i>mes, ve</i>	<i>asmai</i>	<i>jesteśmy</i>
	<i>asme*</i>	
<i>jūs, jū</i>	<i>astei aste*</i>	<i>jesteście</i>

*formy alternatywne

Przeczenia tworzymy przy użyciu partykuł przeczących “nie”: **ni, ne**. Partykuły przeczące łączą się w pisowni z czasownikiem łącznikiem (nie jest to ani półpauza, ani myślnik).

łącznik (dywiz)	Klawisz: [num -] albo [-] – klawisz umieszczony koło cyfry 0 na górze klawiatury.
półpauza	Kombinacja klawiszy: [ctrl] + [num -]
myślnik (pauza)	Kombinacja klawiszy: [ctrl] + [alt] + [num -]

Przypadki Gramatyczne Rzeczownika

Mianownik

W języku pruskim wyróżniamy 3 rodzaje gramatyczne rzeczownika:

- rodzaj męski
- rodzaj żeński
- rodzaj nijaki (neutralny)

Większość rzeczowników rodzaju męskiego kończy się na **-s** ewentualnie **-as**.

Większość rzeczowników rodzaju żeńskiego kończy się na **-a**.

Większość rzeczowników rodzaju nijakiego (neutralnego) kończy się na **-an**.

W liczbie mnogiej powyższe końcówki **-s**, **-as**, **-an**, przechodzą w mianowniku w **-ai** a żeńska forma **-a** przechodzi w **-os**.

Są to najbardziej płodne końcówki w języku pruskim. Zdecydowana większość rzeczowników właśnie takie końcówki ma.

Końcówki te są wzajemnie przechodnie, albowiem mając tylko formę w jednym z rodzajów gramatycznym rzeczownika, w razie potrzeby możemy utworzyć formę w pozostałych rodzajach.

Przykład: profesōras – professor (rodzaj męski); profesōra (rodzaj żeński).
W liczbie mnogiej zaś: profesōrai - profesorowie i odpowiednio dla rodzaju żeńskiego: profesōros – profesorki.

Tabele pokazujące końcówki pełniej odmian rzeczownika przez przypadki zamieszczam w dołączonym do lekcji aneksie.

W tej pierwszej lekcji kilka rzeczowników pojawia się również w innych przypadkach: w bierniku, miejscowniku, a nawet narzędniku. Formy te, bardzo proste zresztą i raczej ułatwiające posługiwanie się językiem, omówię w kolejnych lekcjach.

Słowniczek

Pruski	<i>rodzaj</i>	Polski
as	m	Ja
asma	-	Jestem
assei	-	Jesteś
aAst	-	Jest
būvina	-	Mieszka
Būvint	-	Mieszkać
deina	ż	Dzień
Dīnkun! Denka!	-	dziękuję, dzięki
emenis	m	imię
en	-	w (miejscownik)
ezze, ez'	-	z (miejscownik)
gattāvas	m	Gotowy
ilzas	m	Zmęczony
ilzintunsi	-	(z)męczyć się
jau	-	Już
jo, jō	-	Tak
kai, kāi	-	Jak
Sōri, kai assei bilētan?	-	Jak się nazywasz?
Kailāis!	-	Witaj!
Kails!	-	Cześć!
kvei	-	gdzie, dokąd (gdzie)
Laban deinan!	-	Dzień dobry (dosł. Dobrego Dnia).
ludīs	m	Gospodarz
majas	m	mój, moje (m. l.poj.)
maz(an)	-	Mało
mazzāi, mazzōs	-	mało, trochę
mazzāis	-	Mniej
Mīkiskis	m	Niemiec
Miku	m	imię fińskie
ne, ni	-	nie (partykula przecząca)
šan	-	Tu
štūba	ż	Pokój
šulnīks -as	m	Student
sōri, sori	-	przepraszam, "sorki"
tū	-	Ty

Taütiskan - Deklinacja rzeczownika

końcówka rzeczownika	rodzaj męski						rodzaj nijaki (neutralny)			
	-s, as		-īs, -is		-us		-an		-u	
	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>
mianownik	s/as	ai	is	es	us	ūs	an	ai	u	us
dopełniacz	as	un	es	iun	aus	un	as	un	us	un
celownik	u	ams/amans	ei	ims/imans	usma	ums/umans	u	ams/amans	u	ums/umans
biernik	an	ans	in	ins	un	uns	an	ans	u	us
miejsownik *	ai	aisu	ai	aisu	ai	aisu	ai	aisu	ai	aisu
wołacz **	e!	ai!	i!	es!	us	ūs	e!	ai!	u!	us!

końcówka rzeczownika	rodzaj męski & żeński		rodzaj żeński					
	-e/ē, -ī after t,k -er		-a		-ē		-ī, -i	
	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>	<i>l. pojedyncza</i>	<i>l. mnoga</i>
mianownik	e/er	eres	a	os	e	es	ī	is
dopełniacz	res	un	os	un	es	iun	es	un
celownik	rei	rems / remans	ai	oms/omans	ei	ems/emans	ei	ims/imans
biernik	en	ens	an	ans	ien	ens	in	ins
miejsownik *	ai	aisu	ai	aisu	ai	aisu	ai	aisu
wołacz **	e!/er!	ers!	a!	os!	e!	es!	ī	is

*Miejsownik może zostać zastąpiony przez celownik

** Wołacz można zastąpić mianownikiem.

Narzędnik można zastąpić konstrukcją "san + biernik".

